

14. Основи демократії: навч. посіб. / авт. кол.: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; за заг. ред. А. Колодій; редкол.: Дж. Перлін, В. Андрущенко та ін.; М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; Укр.-канад. проект "Розбудова демократії"; Ін-т вищ. освіти. Київ: Ай Бі, 2004. 667 с.

15. Пахомов І. В. Централізація і децентралізація виконавчої влади в сучасній Україні // Право України. 1997. № 12. С. 18–19.

16. Плахотнюк Н. Г. Децентралізація як шлях розвитку демократії в Україні // Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: доповіді III Міжнар. наук конф, Львів, 20–22 трав. 2005 р. URL: <http://www.democracy.kiev.ua/publications/>.

17. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні // Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2. С. 277–286. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums\\_2014\\_2\\_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_30).

*Надійшла до редколегії 19.04.2017 р.*

УДК 351.82

## ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*Дармостук Д. Г.,*

*здобувач кафедри політології та філософії,*

*Харківський регіональний інститут державного управління*

*Національної академії державного управління при Президентові України,*

*м. Харків*

Проаналізовано підходи до розвитку зеленого туризму в Україні, висвітлено останні тенденції щодо попиту на цей вид відпочинку.

**Ключові слова:** державне управління, туризм, сільський туризм, зелений туризм, туристичний кластер.

*Darmostuk D. H.,*

*Researcher Department of Political Science and Philosophy Department,*

*KRIPA NAPA, Kharkiv*

## TRENDS GREEN TOURISM UKRAINE

The approaches to the development of green tourism in Ukraine highlights recent trends in demand for this type of holiday.

**Key words:** governance; tourism; rural tourism; green tourism; tourism cluster.

Сьогодні як світовою, так і вітчизняною практикою є зростання попиту на природний рекреаційний відпочинок. Саме орієнтуючись на такий попит і на селянські традиції України, необхідно використовувати цей шанс і розвивати сільський зелений туризм. Зелений туризм на сьогодні має дуже багато різноманітних дефініцій, трактувань. Значна когорта вітчизняних та зарубіжних науковців виділяє його як окремий туристичний напрям, не менша когорта опонентів вважає його складовою структури екологічного туризму. Проте навіть широке дослідження не дозволяє однозначно й одноосібно трактувати це явище.

Нині сутність та значення зеленого туризму значно ширші, ніж може здатися на перший погляд. Цей вид туризму не розцінюється лише у площині надання туристичних послуг, він починає набувати соціального, культурного та економічного значення. Економічне та соціальне значення розвитку

сільського зеленого туризму для держави проявляється в тому, що цей вид туризму сприяє розвитку селянських господарств, що визначили зелений туризм видом своєї діяльності, стимулює розвиток відповідної сільської інфраструктури, створює можливості для територіальних громад сіл та селищ залучати додаткові кошти до місцевих бюджетів. Крім того, розвиток сільського зеленого туризму активізує місцеві ринки праці, відбувається підвищення зайнятості місцевого населення, у т. ч. за рахунок самозайнятості. Тенденції розвитку зеленого туризму допомагають у збереженні культурної спадщини, сприяють підвищенню рівня екологічної та культурної свідомості мешканців сільських територій тощо. Надзвичайно важливо, що, не потребуючи значних витрат, зелений туризм створює можливості відпочинку для людей з абсолютно різним рівнем достатку.

Проблематика розвитку сільського зеленого туризму для вітчизняної науки хоч і є новою, проте вона перебуває в епіцентрі уваги багатьох науковців. Найбільший науковий інтерес становлять праці таких вчених, як В. Безсонюк, М. Волошина, Г. Ємець, Ю. Зінько, В. Євдокименко, О. Король, Ю. Кушнір, М. Лендел, О. Любцева, В. Мацол, Т. Пінчук, А. Чудновський.

Метою цієї статті є показати роль зеленого туризму в розвитку сільських територій в Україні.

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку України функціонування сільського зеленого туризму наявне майже по всій території країни, але з різним рівнем інтенсивності розвитку. На формування попиту і пропозиції у сфері сільського зеленого туризму впливає сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів відносять:

- географічне розташування регіону;
- політичні та економічні відносини між країнами;
- цінова політика на міжнародному ринку й у інших країнах;
- співвідношення рівнів соціально-економічного розвитку різних країн;
- міжнародний поділ праці;
- співвідношення валют.

Зважаючи на те, що в сучасних умовах в Україні сільський зелений туризм розвивається здебільшого на національному, а не міжнародному рівні, на формування попиту на такий вид послуг якнайсуттєвіше впливають внутрішні фактори, такі як природне середовище, природні ресурси і можливість їхнього використання, клімат, внутрішня політика, економіка країни, рівень розвитку продуктивних сил, рівень добробуту населення.

Аналіз попиту на сільський зелений туризм в Україні протягом останніх п'яти років засвідчує, що його утворюють такі основні сегменти потенційних споживачів послуг:

- мешканці промислових центрів (віддаючи перевагу такому способу відпочинку через його екологічність);
- молодь до 35 років, яка мешкає у великих містах (частка їх у сумарній кількості туристів складає понад чотири шостих);
- корінні місцяни (сприймають такий вид відпочинку як незвичайний, екзотичний);
- цінителі українських народних традицій (через принади сільського способу життя та чистоту довкілля);
- люди з низьким та середнім рівнем доходу (через доступну вартість відпочинку в сільській місцевості) [1].

Безперечно, необхідним є розгляд мотивації вибору такого виду відпочинку наведеним сегментом населення. Щоб з'ясувати це, ми провели опитування 50 туристів, які відпочивали в сільській місцевості протягом 2012–2016 рр.

Дослідження показало, що значна частка (29 %) тих, хто відпочиває в сільській місцевості, надає перевагу такому виду відпочинку завдяки можливості дуже близько долучитися до навколишнього природного середовища – купатись у водоймах, гуляти на свіжому повітрі, збирати ягоди, гриби. Також значну частку населення (17%) мотивує до відпочинку в селі можливість харчування екологічно чистими, натуральними і відносно дешевими продуктами домогосподарств.

Бажання залучитись до народної культури, звичаїв, традицій, брати участь у святах та сільських розвагах, зануритись у сільське життя виступає важливим мотиватором до відпочинку в сільській місцевості для 15 % туристів.

Як виявилось, важливим мотивом туристів (12 %), беручи до уваги фінансовий стан переважної частини населення країни, є відсутність коштів для відпочинку на дорогих курортах, за кордоном, адже загальновідомо, що проживання в сільській садибі коштує набагато дешевше за відпочинок у курортній зоні з мешканням у готелі.

Ще одним мотиватором для місцян (9 %) виступає потреба в можливості спокійного відпочинку подалі від індустріальних міст, що сприяє роздумам та поверненню внутрішньої гармонії.

Певна частина населення (7 %) відпочиває в сільській місцевості у зв'язку з сімейною традицією такого відпочинку, а дещо менша частка туристів (6 %) пояснила своє бажання користуватися послугами сільського зеленого туризму необхідністю оздоровлення в даних кліматичних умовах за рекомендацією лікаря.

Дещо менша частка туристів (5 %) вказала, що до відпочинку в сільській місцевості їх спонукає можливість безпосередньої участі в сільськогосподарських роботах для власного задоволення [2].

На рисунку зображено кількісне співвідношення мотивів відпочинку в сільській місцевості.

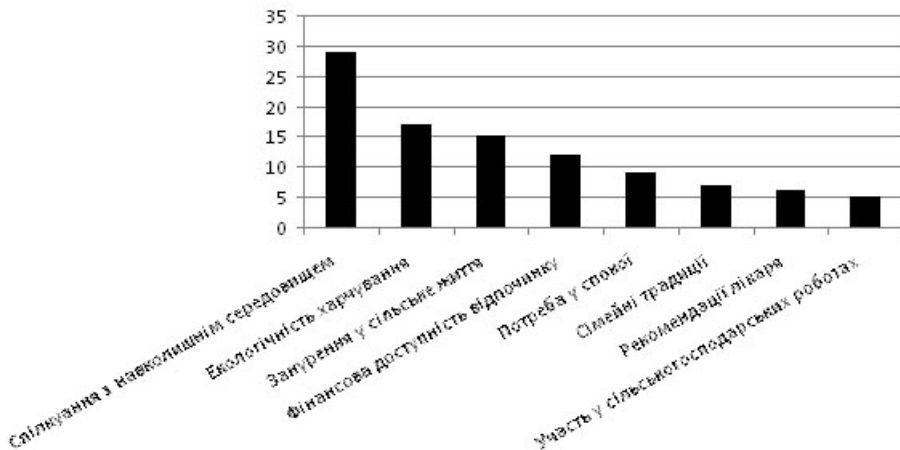


Рисунок. Співвідношення мотиваторів відпочинку в сільській місцевості

Тож, як показало дослідження, фінансова доступність не виступає головним спонукальним чинником відпочинку в сільській місцевості, адже перше місце в структурі мотивів посідає можливість спілкування з природою, харчування натуральними продуктами та можливість занурення в сільське життя.

Зростання попиту на сільський зелений туризм спровоковане також усвідомленням громадянами ефективності рекреації у природному середовищі та невідповідності середовища проживання сучасної людини до її фізіологічних і психологічних потреб. Окрім того, зростання попиту на сільський відпочинок збільшується внаслідок зменшення тривалості робочого часу, зростання кількості платних відпусток, підвищення рівня освіти, розвитку транспортних мереж.

Що стосується попиту українського сільського зеленого туризму на міжнародному ринку туристичних послуг, то варто зазначити його низьку популярність на цьому рівні.

Закордонних туристів приваблює багатогранність української культури, історичні та архітектурні пам'ятки, народна гостинність. Проте низький рівень обслуговування, недостатньо комфортні умови проживання, малорозвинена сільська інфраструктура негативно впливають на формування закордонних туристичних потоків до українських сел.

Сьогодні для ефективного просування національного туристичного продукту на зовнішньому ринку потрібна не лише організаційна, а й фінансова підтримка з боку держави, а створення позитивного образу нашої країни та її туристичних об'єктів має стати частиною загальної стратегії розвитку туризму в Україні [3, с. 74].

Вплив на пропозицію в галузі сільського зеленого туризму передусім має ставка оподаткування, підвищення якої знижує пропозицію, доступність ресурсів, технологія обслуговування, ціни тощо.

Пропозицію на туристичний продукт сільського зеленого туризму поділяють на первинну, що реалізується безпосередньо виробником туристичних послуг – господарством, і вторинну, коли задіяно посередників, які мають зиск від перепродажу послуг [4].

Безперечно, для задоволення все більшого попиту на сільський зелений туризм в Україні необхідно мати якісну матеріальну базу. Через те спершу розгляньмо матеріальну базу, що формує наявну та потенційну пропозицію послуг сільського зеленого туризму. На сьогодні вона складається з такого:

- майже 15 % території країни – це великі туристсько-рекреаційні можливості, втілені у приморських та гірських ландшафтах, зонах відпочинку, чистому повітрі, ріках, озерах;
- 15 виняткових природних заповідників;
- 30 охоронюваних державою національних та регіональних парків, садиб видатних українських діячів;
- придатний клімат, що позитивно відрізняється від клімату багатьох країн світу;
- понад 400 джерел мінеральних вод та більше 100 родовищ цілющих вод;
- велика історична та культурна спадщина;
- самобутність етнічної спадщини;
- 4 млн незайнятого або частково зайнятого населення в сільському господарстві;
- 6,4 млн житлових будинків, які можливо використовувати для сільського туризму;
- надлишок, отже, і необхідність збуту, сільськогосподарської продукції в особистих селянських господарствах [36, с. 233].

Статистичні дані зазначають, що в українських селах нараховується близько 6,4 млн житлових будинків у приватній власності, з них:

- 4,5 млн будинків (70 %) було побудовано до 1970 р.;
- 1,7 млн будинків відповідають мінімальним вимогам туристів;
- 2,24 млн будинків розташовано в регіонах, де майже відсутні ресурси, необхідні для провадження ефективної діяльності в сфері сільського зеленого туризму (природні, екологічні, історичні, культурні);
- у 4,8 млн будинків господарі, за умови ефективної державної підтримки, бажають надавати послуги з сільського зеленого туризму [5].

За наявними статистичними даними щодо кількості садиб на території України, які надають послуги з сільського зеленого туризму, їхню загальну кількість визначити дуже складно через те, що основну частину їх – приблизно 85–90 % – не зареєстровано.

Окрім того, облік садиб, які надають послуги з відпочинку в сільській місцевості, ускладнюється остаточною невизначеністю в українському законодавстві поняття “сільський зелений туризм”, через що доволі часто садибами називають туристичні комплекси або невеличкі приватні готелі в сільській місцевості.

Тож, моніторинг стану сільського зеленого туризму в Україні фактично не проводиться, що не дозволяє визначити реальні масштаби цього явища. Фрагментарний моніторинг кількості та стану садиб проводять різноманітні неурядові організації, державні районні адміністрації (не в усіх областях), але отримані дані використовуються не для комплексного аналізу сільського зеленого туризму, а, наприклад, для внутрішньої роботи відділів з туризму зазначених адміністрацій.

Однією з неурядових організацій, що проводить добровільну категоризацію садиб, є Спілка сприяння розвитку зеленого туризму в Україні. Згідно з даними цієї організації, у 2012 р. категоризацію пройшли 124 садиби з 18 областей України, у т. ч. отримали сертифікат:

- базового (найнижчого) рівня – 62 садиби;
- першого рівня – 17 садиб;
- другого рівня – 26 садиб;
- третього (найвищого) рівня – 19 садиб.

Можемо бачимо, що на момент категоризації кількісно переважали садиби базового (найнижчого) рівня з типовим продуктом сільського зеленого туризму, який складає основну частку пропозиції по Україні. Таким продуктом є дві-чотири кімнати з найпростішим меблюванням, переважно без зручностей та з низьким рівнем обслуговування.

Водночас варто вказати й на переваги цього продукту українського сільського зеленого туризму: невисока ціна, дешево, проте якісне харчування, гостинність господарів.

Набирає розвитку і пропозиція іншого виду продукту: дорогих садиб із високим рівнем обслуговування та комфорту. Через те діапазон цін на продукт сільського зеленого туризму дуже широкий – від 20 до 300 грн і більше на добу, залежно від якості послуг. Цінова політика на українському ринку послуг з відпочинку в сільській місцевості залежить від таких умов:

- побутових (ціна збільшується за наявності ванни або душу, туалету у приміщенні будинку та можливості користування електричною або газовою плитою, холодильником);
- інфраструктури (відстані садиби від трас, водоймищ, лісів, наявності поблизу магазину, медпункту);

- додаткових пропозицій; харчування, трансфертів, екскурсій, риболовлі, катання на конях тощо);
- сезону (ціна зростає в період свят, канікул, влітку, взимку, а в міжсезоння зменшується);
- цінності регіону (зростає ціна за наявності визначних історичних, культурних пам'яток, оригінальності ландшафтів).

Останніми роками спостерігається тенденція застосування господарями садиб системи знижок, під яку підпадають переважно такі категорії населення: діти, пенсіонери, постійні туристи.

Також варто зазначити, що пропозиція послуг сільського зеленого туризму в Україні залежить від пори року, адже такому виду туристичної діяльності притаманна сезонність.

На нинішньому етапі розвитку сільського зеленого туризму в Україні серед основних видів сільських споруд, облаштованих для прийому туристів, виділяють такі садиби:

- фермерська (являє собою земельну ділянку з розташованими на ній житловим будинком, господарськими побутовими будівлями, комунікаціями різних видів (наземні, підземні), багаторічними насадженнями, що знаходиться поза межами населеного пункту);
- агрооселя (житлове приміщення з місцезнаходженням у сільській місцевості, яке залежно від своєї категорії має не більше п'яти кімнат, що є пристосовані до проживання туристів і належать на правах власності хазяїну, який займається сільськогосподарськими роботами або працює у сфері обслуговування чи соціальній сфері свого села).

Також на ринку послуг сільського зеленого туризму функціонують агроготелі, які не мають статусу садиби і є житловою будівлею або групами будівель готельного типу, призначених для надання туристам рекреаційних послуг у селі.

Ще однією особливістю пропозиції на ринку послуг сільського зеленого туризму є те, що продавець послуги, тобто власник садиби, пропонує скористатися своєю послугою без посередників, що надає йому такі переваги:

- простота в налагодженні контакту зі споживачем;
- потенційна можливість збуту додаткових послуг чи товарів (наприклад, продуктів власного виробництва – глиняного посуду, дерев'яних виробів та ін.);
- високий прибуток від надання послуг туристам, адже ним не потрібно ділитися з посередниками;
- особистий контроль господаря садиби над процесом продажу та використання послуги [3].

Дослідження сучасного стану попиту та пропозиції сільського зеленого туризму в Україні показало:

- наявність повільного зростання попиту на сільський зелений туризм на національному рівні;
- низький рівень попиту на відпочинок в українських селах на міжнародному рівні;
- зростання пропозиції сільського зеленого туризму;
- малу або взагалі відсутню пропозицію сільського відпочинку в певних областях України (Донецька, Кіровоградська, Рівненська, Харківська).

Досягнення збалансованості на ринку сільського зеленого туризму можливе за умови ефективного державного регулювання, стан та доцільність належить досліджувати.

**Список використаних джерел**

1. Біль М., Третяк Г., Крайник О. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка. Київ: НАДУ, 2009. 40 с.
2. Гаман П. І. Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. Київ, 2009. 40 с.
3. Ільїна М. В. Роль туристично-рекреаційної сфери у забезпеченні сталого розвитку // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: зб. тез доп. XI щоріч. всеукр. наук. конф., Суми, 20–21 квіт. 2011 р. / відп. за вип. О. М. Теліженко. Суми: СумДУ, 2011. Ч. 1. С. 110–112.
4. Мерзляк А., Соловійова О. Удосконалення організаційної структури державного регулювання сфери рекреаційних послуг в Україні // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. Дніпропетр. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. Вип. 4 (7).
5. Мігущенко Ю. В. Державне регулювання туристично-рекреаційної сфери України як передумова підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: регион. спект: сб. науч. тр. Б. м.: б. в., 2007. Вип. 3. С. 1317–1325.

*Надійшла до редколегії 19.04.2017 р.*

**УДК 352.07(438)**

**СТУПІНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ  
ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РАЙОННОЇ В МІСТІ АДМІНІСТРАЦІЇ  
В МІСТАХ ІЗ РАЙОННИМ ПОДІЛОМ**

**Єдинак Я. Б.,**

*аспірант кафедри права та європейської інтеграції,  
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління  
Національної академії державного управління при Президентіві України,  
м. Дніпро*

Розглянуто ступінь дослідження проблеми формування та розвитку інституту районної в місті адміністрації в умовах децентралізації державної влади. Здійснено обґрунтування методологічних підходів до формування та розвитку інституту районної в місті адміністрації. Показано, що в науковій та нормативно-правовій базі питання формування та розвитку виконавчого органу міської ради, як районна в місті адміністрація, недостатньо досліджено.

**Ключові слова:** районна в місті адміністрація, орган місцевого самоврядування, виконавчий орган, децентралізація, субсидіарність.

**Yedynak Y. B.,**

*Postgraduate Student of Law and European Integration Department of DRIPA NAPA, Dnipro*

**DEGREE OF STUDYING THE PROBLEM IN REGARD TO FORMATION  
AND DEVELOPMENT OF CITY DISTRICT ADMINISTRATION INSTITUTE  
IN CITIES WITH DISTRICT DIVISION**

The level of research of problem of formation and development of establishment of regional administration in the cities in decentralization of state power is considered in this article. There is description of methods of formation and development of district administrations in the cities. The problem of formation and development of district administrations in the cities is not explored enough in scientific and legislative literature.

**Key words:** district administration, the body of local authority, executive power, decentralization, subsidiarity.